

СТАН ЗАПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ У ПРИКОРДОННИХ ВІДОМСТВАХ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті розглядається досвід прикордонних відомств держав — членів Європейського Союзу із запровадження системи аналізу ризиків у сфері безпеки державного кордону.

The experience of European Union member-states border guard agencies on implementation of system of risk analysis at the state border security sphere is analyzed in the article.

Ключові слова: система аналізу ризиків, модель аналізу ризиків, мережа аналізу ризиків, спільний аналіз ризиків.

Key words: system of risk analysis, model of risk analysis, network of risk analysis, general risk analysis.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі аналіз ризиків є напрямом, який розвивається найбільш динамічно та є інструментом для забезпечення ефективного управління у різних галузях діяльності, у тому числі й правоохоронній, зокрема у сфері інтегрованого управління кордонами.

Це вимагає, насамперед, ґрунтовного вивчення кращих європейських практик із запровадження системи аналізу ризиків, зокрема у прикордонних відомствах держав-членів Європейського Союзу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняній науковій літературі існують лише поодинокі дослідження, які тією чи іншою мірою стосуються стану запровадження системи аналізу ризиків у прикордонних відомствах держав-членів Європейського Союзу.

Так, окремі аспекти функціонування системи аналізу ризиків у прикордонних відомствах іноземних країн досліджували Литвин М.М. [1; 2], Махнюк А.В., Цибровський М.Ю., Качуровський І.А., Білявець С.Я. [3], Віхтюк А.В. [4].

Одночасно проведені автором дослідження в сукупності дають більш глибоке уявлення про систему аналізу ризиків у прикордонних відомствах держав-членів Європейського Союзу, її зміст та сутність, особливості, функції та механізми.

Метою статті є аналіз досвіду прикордонних відомств держав-членів Європейського Союзу із запровадження системи аналізу ризиків у сфері безпеки державного кордону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Запровадженню систем аналізу ризиків у державах-членах Європейського Союзу передували заходи щодо розроблення спільної інтегрованої моделі аналізу ризиків CIRAM (Common Integrated Risk Analysis Model) [5].

З цією метою було створено групу експертів з Фінляндії, Данії, Іспанії, Бельгії, Франції, Німеччини, Швеції, Голландії, Великобританії, Норвегії, Європейської Комісії і Європолу. Спільна модель аналізу ризиків була презентована наприкінці 2002 року.

Для її впровадження у 2003 році у Фінляндії (м. Хельсінкі) було створено спільний аналітичний підрозділ Євросоюзу Risk Analysis Centre (RAC), який існував до травня 2005 року. На сьогодні його завдання виконує Відділ аналізу ризиків Європейської Агенції з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах ЄС (далі — FRONTEX) [5].

Однак, для належної ефективності аналіз ризиків має здійснюватися не тільки на рівні європейської співпраці, але і в державах-членах. З огляду на це було рекомендовано створити відповідні підрозділи з аналізу ризиків у прикордонних відомствах європейських країн на всіх рівнях управління.

Разом з цим, слід відмітити, що CIRAM є рекомендаційним документом, а не нормативним актом. У країнах ЄС ця модель впроваджується з урахуванням положень національного законодавства, функцій та повноважень прикордонної інституції, особливостей кордонів тощо. За результатами вивчення досвіду можна стверджувати, що Прикордонна варта Республіки Польща створила систему аналізу ризиків, яка найбільше відповідає положенням CIRAM. У лютому 2004 року в Головній Комендатурі Прикордонної варті Республіки Польща було опрацьовано Програму запровадження аналізу ризиків у Прикордонній Варті, а в квітні ц.р. — графік її реалізації [6].

Згідно з цією програмою було створено підрозділи аналізу ризиків на центральному рівні (Бюро стратегічного аналізу, далі — БСА) та в територіальних органах (окремі секції аналізу ризиків у відділах ПВ ПП).

Основними завданнями підрозділів аналізу ризиків у структурі БСА було визначено такі:

— обробка даних та інформації, необхідної для аналізу ризиків, які були отримані від структурних підрозділів Головної Комендатури (ГКПВ) та Прикордонної Варти (ПВ), а також від інших правоохоронних органів, неурядових організацій, агенцій і міжнародних представництв, прикордонних, поліцейських та міграційних служб інших держав, з Інтернету, преси та інших відкритих джерел;

— відпрацювання періодичних і термінових оцінок загроз і ризиків та безпосередній їх аналіз;

— опрацювання висновків і прогнозів, а також пропозицій щодо службових дій або змін щодо функціонування Прикордонної варті, системи охорони і управління кордоном;

— узагальнення стратегічних матеріалів, наданих Головному Коменданту і його заступникам через окремі підрозділи ГКПВ і ПВ, що можуть мати суттєвий вплив на способи службових дій і ефективність структури у рамках боротьби з транскордонною злочинністю;

— співпраця з неурядовими і міжнародними організаціями у сфері аналізу нелегальної міграції та інших видів транскордонної злочинності, визначених моделлю CIRAM;

— співпраця зі службами та державними структурами, у тому числі закордонними, а також з державами-членами і організаційними структурами Євросоюзу у сфері аналізу ризиків.

Згідно з CIRAM аналіз ризиків складається з оцінки загроз і оцінки ризиків. Оцінка загроз полягає у відокремленні чинників, які мають вплив на ситуацію на кордоні, здійснення опису величини, тенденції, динаміки і прогнозів їхньої появи, а також прогнозування реальних або потенційних наслідків для охорони кордону. Оцінка ризиків полягає у відокремленні тих ділянок, де можуть виникнути проблеми, недоліки, а також прогнозування їх впливу на охорону кордону. Результатом об'єднання цих двох елементів є оцінка адекватності функціонування структури до величини загроз і підставою для формулювання пропозицій щодо необхідних подальших дій або передбачуваних потреб [5; 6].

Необхідно акцентувати увагу на тому, що методика аналізу ризиків, яка застосовується у FRONTEX, Прикордонній варті Республіки Польща та інших країнах ЄС, базується на чотирирівневій моделі контролю за в'їздом і перебуванням іноземців та осіб без громадянства. На момент розроблення CIRAM вона становила основу інтегрованого управління кордонами.

На цей час продовжується переопрацювання CIRAM з урахуванням нових концептуальних поглядів на інтегроване управління кордонами. У 2006 році Рада з юстиції і внутрішніх справ ЄС визначила такі його компоненти [7]:

— прикордонний контроль згідно з визначенням Шенгенського кодексу про кордони, включаючи аналіз ризиків і поліцейську розвідку;

— виявлення і розслідування транскордонних злочинів у координації зі всіма компетентними правоохоронними органами;

— координація та узгодження діяльності держав-членів, організацій та інших органів Європейського Союзу;

— міжвідомча співпраця з управління кордонами (прикордонна охорона, митниця, поліція, державна безпека й відповідні їм органи) і міжнародна співпраця;

— чотирирівнева модель управління доступом (заходи у третій країнах, співпраця із сусідніми країнами, прикордонний контроль, заходи контролю в зонах вільного переміщення осіб, включаючи повернення незаконних мігрантів);

— співпраця на національному рівні в державах-членах та на всьому просторі ЄС, зокрема через FRONTEX.

У практиці ЄС щодо спільного аналізу ризиків у інтегрованому управлінні кордонами відмічається активна автоматизація процесів оброблення інформації на всіх рівнях. Так, Євросоюзом створено та активно використовується

низка інформаційно-телекомунікаційних систем, зокрема VIS, SIS, EURODAC, FADO тощо. При цьому на національному рівні держави-члени ЄС активно використовують відомчі та міжвідомчі бази даних щодо контролю прикордонного руху, реєстрації правопорушень, інформаційно-довідкові системи, бази даних аналітичної інформації, з питань аналізу ризиків і профілювання ризиків, кримінального аналізу.

Візова інформаційна система (VIS) введена в дію Візовим кодексом — актом, який вперше уніфікував законодавство у сфері здобуття віз. Цей Кодекс введений в дію Регламентом Європейського Парламенту і Ради від 16.07.2009. Призначення VIS полягає в поліпшенні управління загальною візовою політикою, консульською співпрацею і консультаціями між центральними консульськими органами шляхом: запобігання загрозам для внутрішньої безпеки в державах-членах; запобігання обходження критеріїв, установлених Регламентом "Дублін II"; сприяння боротьбі проти шахрайства з документами; проведення перевірок у пунктах пропуску на зовнішніх кордонах; сприяння поверненню нелегальних іммігрантів. У VIS реєструватимуться лише такі категорії даних: буквено-цифрові дані про заявника і про візи (видані, не видані, анульовані або продовжені); оцифровані фотографії; біометричні дані [8; 9; 10].

Доступ до VIS надаватиметься тільки:

— для введення, зміни або видалення даних — належним чином уповноваженим співробітникам візових органів;

— вивчення даних — належним чином уповноваженим співробітникам органів, що відповідають за візи, перевірки на зовнішніх кордонах, і органів, що відповідають за питання імміграції і притулку, причому він буде обмежений обсягом даних, у якому вони необхідні для виконання цими співробітниками своїх службових обов'язків.

Шенгенська інформаційна система (Schengen Information System "SIS") — це закрита база даних, до якої внесені дані про фізичних осіб і предмети, які перебувають у розшуку, особи, не бажані на території однієї з держав-учасниць Шенгенської угоди або зниклі, а також інформація про підроблені й загублені документи та інша інформація, пов'язана з безпекою кордонів. Вона забезпечує інформаційний зв'язок між державами Шенгенської угоди, а також доступ до інформації SIS органам поліції, прикордонної та митної служби, консульським представництвам та іншим службам забезпечення законодавчого порядку в галузі візового контролю, а також органам реєстрації авто-транспорту [11; 12].

Це розвинена інформаційна система, що містить інформацію про осіб, які перебувають у розшуку, документи та об'єкти. Після приєднання 10 нових країн до SIS вона стала найбільшою інформаційною системою у світі. Для підтримання і контролю SIS у всіх державах-учасницях створено національне бюро SIRENE. Завданням SIRENE є контроль процесів введення і використання даних, а також забезпечення обміну інформацією з існуючими в системі даними, якщо виявляється розшукувана (контрольована) особа або об'єкт [14].

Слід додати, що з усіх країн, які використовують SIS, тільки Ісландія, Норвегія і Швейцарія не є державами-членами ЄС. Система перебуває під контролем незалежного Шенгенського спільного контрольного органу Schengen Joint Supervisory Authority — JSA. Цей орган уповноважений проводити технічний контроль у центральній базі даних у Страсбурзі, а також він стежить за дотриманням права окремих осіб на доступ до даних у системі SIS [15].

Кожна країна після вступу до ЄС і приєднання до Шенгенської угоди має виконати такі головні вимоги: створити бюро Supplementary Information Request at the National Entry (SIRENE); приєднатися до SIS; створити національну інфор-

маційну систему (NSIS), яка з'єднується з центральною базою даних SIS.

База даних системи SIS містить мало полів для введення даних, також вона недостатньо функціональна, тому розпочато створення системи SIS II. Вона передбачає можливість приєднання до системи нових країн, розширення категорій розшукуваних об'єктів, введення нових рішень, інформаційних технологій тощо. Використання біометричних даних і введення системи сповіщення є найбільш істотними нововведеннями системи SIS II порівняно з попередньою системою SIS. Введення фотознімків і відбитків пальців буде доступним тільки після перевірки їх відповідності стандартам якості. Як проміжна ланка між системою SIS і SIS II вводиться система SISone4ALL.

Інформаційна система EURODAC створена для сприяння в ідентифікації громадян третіх країн, що подали клопотання про надання статусу біженця в інших державах-членах. Держави-члени Шенгенської угоди повинні знімати відбитки пальців у всіх осіб, які подали клопотання про притулок або незаконно в'їхали на їх територію, і передавати їх у центральну базу даних для подальшого звіряння. 18 лютого 2003 року Рада Європи прийняла Регламент "Дублін II", що встановлює критерії і механізми визначення держави-члена, яка несе відповідальність за розгляд клопотань про надання притулку, поданих в одній з держав-членів громадянством третьої країни. Він є механізмом покладення відповідальності за розгляд клопотання про надання притулку на одну з держав-членів. Подібно до попереднього інструменту — Дублінської конвенції — вона встановлює ієрархію критеріїв для визначення відповідальної держави-члена і спрямована на те, щоб гарантувати, що кожне клопотання, подане в межах ЄС, буде розглянуте будь-якою державою-членом, а також на запобігання багатократній подачі клопотань і вторинних переміщень осіб, які шукають притулку, на території ЄС [15].

Питання боротьби зі зловживаннями в імміграційній сфері давно включене до порядку денного Європейського Союзу. З огляду на це EURODAC є достатньо ефективним інструментом, який дає змогу порівнювати відбитки пальців тих, хто просить притулку в ЄС. Відомства з визнання статусу біженців усе частіше стикаються з випадками, коли іноземні громадяни подають клопотання відразу в кількох країнах, що, звичайно, підвищує шанси на успіх отримати бажаний статус в одній з європейських держав, але є порушенням існуючих правових норм. Тому EURODAC допомагає в боротьбі з цією проблемою.

Уведення в експлуатацію EURODAC відбулося на початку 2003 року. Її обчислювальний центр знаходиться в Люксембурзі. У проєкті беруть участь усі старі країни Євросоюзу, за винятком Данії, Норвегії та Ісландії. Аналізуючи перші статистичні дані про роботу системи, Єврокомісія дійшла висновку про повний її успіх. Лише за перший рік було виявлено 17 тисяч спроб подати заяви про отримання статусу біженця відразу в кількох країнах.

Європейська інформаційна система FADO призначена для валідації, перекладу, нагромадження та швидкого розповсюдження інформації про автентичні та підроблені документи особи, проїзні документи й документи на перебування та штампи ЄС і третіх країн. Партнери FADO — держави-учасниці ЄС, Норвегія та Ісландія (постанова Ради ЄС від 03.12.1998 № 98/700 JHA, OJ L 333/4 від 09.12.1998). Метою FADO є контроль за всіма документами й штампами ідентифікації особи, проїзними документами і документами на проживання та нагромадження інформації про громадян держав-учасниць ЄС, а також про громадян третіх країн. Система FADO має вирішальне значення для забезпечення оперативного обміну інформацією, сприяння державам-учасницям у боротьбі з нелегальною імміграцією, підробкою документів, торгівлею людьми і тероризмом.

На сьогодні база даних заповнена інформацією про автентичні й підроблені документи, до FADO надходять лише проїзні документи й штампи (паспорти та інші проїзні документи, SD-картки, штампи, візи, документи на в'їзд, водійські права, техпаспорти, дозволи на проживання, посвідчення моряка), інші документи, що стосуються ідентифікації особи.

У ряді європейських та інших країн є досить поширеною практика створення міжвідомчих координаційних (віртуальних) аналітичних центрів. Так, у Федеративній Республіці Німеччина функціонує Об'єднаний центр стратегічного аналізу з питань незаконної міграції GASIM (Gemeinsames Analyseund Strategiezentrum illegal Migration). Він був створений у 2006 році як платформа для взаємодії на постійній основі семи відомств: Федеральної поліції, Федеральної служби кримінальної поліції, Федерального бюро з питань міграції та біженців, Служби фінансового контролю трудової міграції, Служби у справах іноземців, Федеральної служби інформації, Федеральної служби захисту конституції. Крім цього, для взаємодії з центром у Міністерстві закордонних справ, Службі суспільного добробуту, Службі реєстрації, Службі зайнятості визначені контактні посадові особи. Постійний склад центру становить 24 співробітники, які працюють разом в одній будівлі.

Пріоритетні завдання GASIM:усебічний аналіз усієї доступної інформації у сфері незаконної міграції в Німеччині, країнах ЄС, країнах походження та транзиту незаконних мігрантів. При цьому активно використовується інформація від офіцерів зв'язку та радників з візових питань Федеральної поліції у представництвах за кордоном (у 146 країнах); підтримка та сприяння спільній діяльності, спрямованої на протидію незаконній міграції, насамперед системи запобігання загрозам. Користувачами аналітичних продуктів є уряд і міністерства, члени парламенту держави, національні та міжнародні поліцейські служби; співпраця з подібними партнерськими інституціями в межах ЄС; підготовка рекомендацій; ініціювання дослідницьких проєктів [18].

Утворення зазначеного центру дало змогу покращити дієвість та результативність співпраці між різними державними інституціями і запровадити спільний підхід у підготовці всебічно проаналізованої інформації для прийняття стратегічних рішень з управління кордонами та забезпечення національної безпеки.

Подібні центри утворюються не тільки з питань управління міграцією, а й з інших питань протидії транскордонній і транснаціональній злочинності. При цьому підходи до їх утворення є досить різними, зокрема утворення тільки на центральному рівні, на кількох або на всіх рівнях управління (створення мережі центрів). Практикується утворення віртуальних спільних аналітичних центрів, що при менших затратах також дає змогу скоротити час на проходження інформації, підвищити рівень відкритості в інформаційній діяльності зацікавлених державних органів. Проміжним кроком до створення вищезазначених центрів може бути створення спільних груп з аналізу ризиків [18].

Одним з напрямів синергії інформаційно-аналітичної діяльності в рамках ЄС є використання національних і регіональних аналітичних мереж, а також використання аналітичних матеріалів, що опрацьовуються профільними аналітичними центрами. Так, FRONTEx утворив три мережі спільного аналізу ризиків у сфері інтегрованого управління кордонами.

1. Мережа аналізу ризиків FRAN (FRONTEx Risk Analysis Network), до якої на рівних правах входять підрозділи аналізу ризиків прикордонних відомств усіх держав-членів ЄС. У рамках цієї мережі з осені 2007 року здійснюється обмін статистичними даними щодо незаконної міграції, аналітичною інформацією та звітами про події на кордоні. Обмін інформацією технічно підтримує ICONet, Інтернет-платфор-

ма, яка розміщена на сервері Європейської Комісії CIRCA, розташованому в Люксембурзі [18].

Подібне технічне рішення застосоване для мереж WB-RAN та EB-RAN.

2. Мережа аналізу ризиків WB-RAN (Western Borders Risk Analysis Network) створена для співпраці із західно-балканськими країнами.

3. Мережа аналізу ризиків EB-RAN (Eastern Borders Risk Analysis Network) створена для співпраці з прикордонними службами Білорусі, України, Росії та Молдови. Відповідний механізм обміну інформацією та спільного аналізу ризиків погоджений на рівні керівників Державної прикордонної служби України та FRONTEX. Для кожної країни створені окремі папки, розподілені за темами, наприклад: статистичні дані та / або звіти про події. Згідно з досягнутими домовленостями кожна країна визначає контактного експерта та відповідних користувачів, відповідальних за завантаження / копіювання даних або інформації, яка є предметом обміну. Формат, права користувачів, час і тип даних визначається у двосторонніх угодах між FRONTEX та кожною з третіх країн учасників. FRONTEX забезпечує своєчасне та всебічне навчання зареєстрованих користувачів мережі EB-RAN та за необхідності надає технічну допомогу.

Спільний аналіз ризиків проводиться щороку та презентується під час робочої зустрічі представників EB-RAN. Він базується на інформації FRONTEX та всіх учасників EB-RAN. Спільний звіт складається з опису і аналізу випадків нелегальної міграції, незаконного перетинання кордонів на східних ділянках зовнішнього кордону ЄС, а також включає регіональний аналіз щодо шляхів нелегальної міграції, способів їх використання. Попередній регіональний аналіз опрацьовує кожна з третіх країн учасниць.

Важливими частинами звіту є висновки та пропозиції стосовно можливих спільних дій. FRONTEX відповідає за координацію та опрацювання кінцевого звіту. Його користувачами є прикордонні відомства Білорусі, Російської Федерації, України, Молдови, представники FRAN, Європейської Комісії та FRONTEX.

Вищезазначений досвід доцільно використати у запровадженні спільного аналізу ризиків у інтегрованому управлінні коронами України. Разом з цим, він лише частково розкриває практику ЄС і потребує подальших досліджень.

ВИСНОВКИ Й НАПРЯМОК ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду показує, що система аналізу ризиків досить швидко розвивається. У цей час у прикордонних відомствах держав-членів Європейського Союзу закріпилася стійка тенденція щодо єдиних підходів до запровадження системи аналізу ризиків, її функціонування, у тому числі із застосуванням загальноєвропейських інформаційних систем.

У подальшому слід дослідити науково-методичні засади запровадження та формування вітчизняної системи аналізу ризиків на основі досвіду, який розглянуто у цій статті.

Література:

- Литвин М.М. Основи інтегрованого управління кордонами: курс лекцій / М.М. Литвин. — Хмельницький: видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б.Хмельницького, 2011. — 368 с.
- Литвин М.М. Методологічні основи реформування системи охорони державного кордону України: дис. ... доктора наук з державного управління: 21.07.2005 / М.М. Литвин. — Хмельницький: НАДПСУ, 2010. Інв. № 1448 т, таємно. — 450 с.
- Махнюк А.В. Теоретичне узагальнення і розробка рекомендацій щодо управління ризиками в сфері охорони державного кордону / А.В.Махнюк, М. Ю.Цибровський, І.А. Качуровський, С.Я. Білявець Звіт про НДР (шифр № 208 — 0014 А). — Хмельницький: НДІ ДПСУ, 2008. — 84 с.

- Віхтюк А.В. Методологія аналізу ризиків у сфері охорони державного кордону // науково-практичний альманах "Науковий вісник Державної прикордонної служби України". — Хмельницький: НАДПСУ, 2007. — № 4. — С. 13—18.

- CIRAM: Common Integrated Risk Analysis Model [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.frontex.europa.eu/faq/>.

- Analizaryzyka — kluczowyelement zarzadzaniagranicami i Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.cos.strazgraniczna.pl/downloads/pliki/biuletyn_biezacy/42011/4.pdf/

- Про Кодекс Спільноти щодо правил врегулювання переміщення осіб через кордон — Шенгенський кодекс про кордони: постанова Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 15.03.2006 № 562/2006 // Офіційний вісник Європейського Союзу L 2006. 105. 1

- Візова інформаційна система VIS [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://deportation.com.ua/ukr/contents/view/29>.

- Візова політика ЄС на межі між внутрішньою безпекою ЄС та зовнішньою політикою [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://novisa.com.ua/file/analytic/novisa_analytic1283958505.pdf.

- Schengen Information System II [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/other/133183_en.htm.

- Free movement of people within the Schengen Area [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.citizensinformation.ie/en/moving_country/moving_abroad/freedom_of_movement_within_the_eu/free_movement_of_people_within_the_schengen_area.html.

- Applying the Schengen agreement of 14 June 1985 between the governments of the states of the Benelux economic union, the Federal Republic of Germany and the French Republic, on the gradual abolition of checks at their common border: convention from 19 June 1990 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.hri.org/docs/Schengen90/body4.html>.

- SIRENE-Schengen information system [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.consilium.europa.eu/policies/council-configurations/justice-et-affaires-interieures-\(jai\)/sirene-schengen-information-system.aspx?lang=en](http://www.consilium.europa.eu/policies/council-configurations/justice-et-affaires-interieures-(jai)/sirene-schengen-information-system.aspx?lang=en).

- Council Regulation No 2725/2000 of 11 December 2000 concerning the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of the Dublin Convention [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000R2725:EN:NOT>.

- Joint Action of 3 December 1998 adopted by the Council on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union concerning the setting up of a European Image Archiving System (FADO) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:333:0004:0007:EN:PDF>.

- Besuchim Gemeinsamen Analyse- und Strategiezentrum Illegale Migration (GASIM) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bdk.de/lv/verbandbund/aktuelles/besuch-im-gemeinsamen-analyse-und-strategiezentrum-illegale-migration-gasim>.

- Махнюк, А.В. Окремі аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення інтегрованого управління кордонами в сучасних умовах / А.В. Махнюк // Наука і оборона. — Київ: Вид-во МО України, 2011. — № 2. — С. 15—18.

- FRAN Quarterly | Q01 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.frontex.europa.eu/situation_at_the_external_border/art15.htm

Стаття надійшла до редакції 21.02.2012 р.